

Södertörns högskola | Lärarutbildningen med interkulturell profil
Examensarbete 15 hp | Utbildningsvetenskap avancerad nivå | HT
terminen 2011

"Är du lika snabb som McQueen?"

- En kvalitativ studie om hur idrottslärare i två religiösa friskolor arbetar med könsroller och genus.

Av: Katrina Moulds Tyyskä
Handledare: Staffan Nilsson

Abstract

By: Katrina Moulds Tyyskä. Supervisor: Staffan Nilsson

Title: *“Are you as fast as McQueen?” - A qualitative study about how P. E. teachers in two religious schools work with gender and gender roles*

This thesis examines how teachers in physical education work with gender and gender roles in two religious schools in Stockholm. My main research questions were how the teachers relate to gender roles, if they think of gender when planning the lessons and do the boys or the girls get more attention from the teacher, if so, how do they get it?

This study is based on interviews and observations, which makes it a qualitative study. The P. E. teachers in my study work in two religious schools. Two of them work at a Muslim school where segregated education exists, which means that boys and girls don't have physical education classes together. The third teacher works at a Christian school that has co-education.

The main theory in my study is that gender is socially created by humans. Masculinity and femininity are created when people are in integration with each other.

The conclusions in my study are that the teachers relate to gender roles in different ways. All teachers find it difficult to work with gender in an active way, which means that this is something that's not given priority during the lesson. By my analysis, I have also found that teachers to some extent follow the curriculum requirements for overcoming gender roles, but the lack of awareness from the teachers can actually lead to the reinforcement of gender roles. All the teachers in my study would like to have some form of training or practical exercises that they can improve their skills in becoming more aware of working with gender. The teachers therefore share awareness that they could be better. I can also say from my empirical evidence that teachers in my study did not prioritize gender in their planning of the lesson. During my observations in the Muslim school I found it a bit difficult to see whether the girls or the boys got more attention from the teacher. I noticed, however, that girls more often received more praise from both teachers B and C, than boys did in teacher A and C's lessons. I felt, however, in teacher C's lessons in the Christian school, girls received more praise from the teacher and more attention by the way he spoke to them.

Keywords: P. E. education, gender, gender roles and religious schools

Nyckelord: Idrott och hälsa, genus, könsroller och religiösa friskolor

Innehållsförteckning

1. INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND	1
2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
2.1 SYFTET	4
2.2 FRÅGESTÄLLNINGAR	4
2.3 AVGRÄNSNING	4
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	4
3.1 SOCIALKONSTRUKTIVISM	4
3.2 KÖN	5
3.2.1 Könsroll	5
3.3 GENUS SOM KONSTRUKTION	6
3.4 TIDIGARE FORSKNING	7
4. METOD	11
4.1 EMPIRISKT MATERIAL	11
4.2 INTERVJU	11
4.3 OBSERVATION	12
4.4 URVAL	12
4.5 VALIDITET OCH RELIABILITET	12
4.6 FORSKNINGSETISKA PRINCIPERNA	13
5. RESULTAT	13
5.1 LÄRARE A	14
5.1.1 Intervju	14
5.1.2 Observation	16
5.2 LÄRARE B	17
5.2.1 Intervju	17
5.2.2 Observation	20
5.3 LÄRARE C	21
5.3.1 Intervju	21
5.3.2 Observation	23
6. ANALYS	25
6.1 HUR FÖRHÅLLER SIG IDROTTSLÄRAREN TILL KÖNSROLLER I EN RELIGIÖS FRISKOLA?	25
6.2 HUR TÄNKER LÄRARNA KRING GENUS NÄR DE PLANERAR SINA IDROTTSLEKTIONER?	29
6.3 FÅR FLICKORNA ELLER POJKARNA MEST UPPMÄRKSAMHET AV IDROTTSLÄRAREN UNDER LEKTIONEN, OCH I SÅ FALL HUR FÅR DE DET?	30
7. SLUTSATS & SLUTDISKUSSION	31
8. KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	34
8.1 TRYCKTA KÄLLOR	34
8.2 ELEKTRONISKA KÄLLOR	34
8.3 OTRYCKTA KÄLLOR	35
9. BILAGA (INTERVJUGUIDE)	36

1. Inledning

Jämställdhet är något som alltid har stått mig varmt om hjärtat, detsamma gäller idrotten. Idrottsämnet är idag ett ämne som alla skolor måste ha i sin undervisning. Jag själv älskade alltid idrottsämnet och var alltid med på aktiviteterna. Många gånger kunde jag känna att det oftast bara var bollspel på schemat. Jag älskade fotboll och alla andra bollekar eftersom jag vid unga år ägnade mig åt det på fritiden, både i lag och som lek. Det var dock många tjejer i min klass som hatade det och avstod från att vara med, detsamma gällde för killarna när det exempelvis var dans på schemat, de tyckte att det var tjejigt och töntigt. Jag kunde dessutom känna av att det fanns olika krav från läraren på vad killar respektive tjejer skulle klara av att göra. Det var några år sedan jag gick i grundskolan men under min VFU (verksamhetsförlagda utbildning) har jag märkt att detta är någonting som fortfarande existerar.

Denna undersökning går ut på att undersöka hur idrottslärare arbetar med genus i två olika religiösa friskolor. Inom min kommande roll som lärare är det viktigt enligt läroplanen att man försöker motverka traditionella könsroller. Jämställdheten ska existera på skolan man arbetar på och man ska förhålla sig lika för alla. Detta kan dock vara svårt då man oftast omedvetet förhåller sig till pojkar och flickor på olika sätt. Skolor med en religiös inriktning har oftast elever och lärare med andra bakgrund i kulturer, traditioner och värderingar. Därför är det intressant att undersöka hur idrottslärare arbetar med genus och könsroller på just dessa skolor.

1.1 Bakgrund

Vid flera års tid undervisade man pojkar och flickor var för sig i ämnet gymnastik, som det hette enda fram till 1980-talet. I läroplanen Lgr-80 betonades vikten av att ha en samundervisning, det vill säga att flickor och pojkar skulle undervisas tillsammans, detta skulle öka jämställdheten på skolan. Förr i tiden ansågs pojkar och flickor vara olika, de som var emot samundervisning menade att det fanns fysiologiska och psykologiska skillnader mellan könen, och på grund av det kunde man inte ha en samundervisning. Pojkars och flickors olikheter var faktiskt huvudskälet för att samundervisningen genomfördes. Samundervisningen skulle leda till att flickor och pojkar skulle visa respekt för varandras olikheter (Larsson 2003). Claes Annerstedt tar i sin artikel *Forskning om samundervisning* upp att det är väldigt konstigt att samundervisningen infördes, då det inte var någon som helst forskning som kunde ligga till grund för beslutet. Forskningen om samundervisning kom först i slutet av 1980-talet (Annerstedt 1991: 26ff). Barbro Carli skriver i sin artikel *Myt & verklighet* att den jämställdhet som

man hade förväntat sig inom samundervisningen inte visade sig vara riktigt som man hade tänkt sig. Under flera års tid då särundervisning existerade, undervisade man flickorna och pojkarna för sig i exempelvis träslöjd för pojkar och syslöjd för flickor. Denna uppdelning kunde då vara en frizon för båda könen menar Carli. Frizonen medförde att man inte hade några åskådare från det andra könet. Carli påpekar att om man tittar på vad flickorna får ut av lektionen så är samundervisningen en osäker förtjänst för flickorna. Det är männen som har skapat idrotten för män, och det är därför inte så konstigt att den manliga normen har en så stor plats inom idrotten menar Carli. Hon påpekar dessutom att aktiviteterna som förekommer under idrottslektionen oftast är på pojkarnas villkor (Carli 1995: 26ff).

Genom tidigare forskning om idrottsämnet i skolan kan man se att det är ett av de populäraste ämnena bland eleverna. Man kan se att pojkar i högre grad är mer intresserade av ämnet än vad flickor är. Trots denna stora popularitet bland eleverna är det ändå ett ämne där särbehandlig av flickor och pojkar förekommer mest (Larsson, Fagrell & Redelius 2005: 2ff).

I den nya läroplanen Lgr-11 står det att skolan medvetet och aktivt ska stödja kvinnors och mäns lika rättigheter och möjligheter. Det sätt som flickor och pojkar bemöts, bedöms och kraven och förväntningarna som ställs på dem bidrar till att deras uppfattningar om manligt och kvinnligt skapas. Därför ska skolan ge plats för eleverna att experimentera och utveckla sitt kunnande och sina intressen oberoende vilket kön man tillhör. Läraren ska enligt Lgr-11 verka för att flickor och pojkar får ett lika stort inflytande och utrymme över undervisningen (Lgr-11 2011: 16). Lärare och blivande lärare måste ständigt förhålla sig till de läroplaner som finns, tänka kring dem och reflektera över vad som verkligen står där. Tolkar man läroplanen rätt ska särbehandling av de olika könen inte existera på skolan. Dock kan detta vara svårt visar Kajsa Wahlström i sin bok *Flickor, pojkar och pedagoger*. I boken skriver hon att det börjar redan vid BB att vi vuxna delar upp barnen i kön. Man talar till dem på olika sätt om det är en flicka eller pojke (Wahlström 2004: 18f). Hon beskriver hur pedagogerna på hennes förskola omedvetet bidrog till att pojkar och flickor fick olika förutsättningar, fastän de ville det motsatta. Därför sattes det igång ett jämställdhetsprojekt på förskolan där pedagogerna blev filmade (Wahlström 2004). Wahlström menar att det är vi vuxna som hjälper till att bibehålla diskriminerande mönster varje gång vi behandlar flickor och pojkar olika. Vi är alla enligt henne delaktiga i ett system som delar in barnen i en pojk- och flickvärld (Wahlström 2004: 33ff). Hon menar att det ändå i slutändan är vi vuxna som har ansvaret för barnens beteende. Därför måste man som vuxen reflektera över sitt eget handlande (Wahlström 2004: 45).

Trots att det kan vara väldigt svårt att arbeta med jämställdhet i skolan är det någonting som man måste göra. Utbildningen ska vara en lika tillgång för alla elever och därför har jag valt att ta med ett utdrag från skollagen som ger klara anvisningar till att alla skolor i Sverige ska arbeta aktivt med att motverka diskriminering.

I diskrimineringslagen (2008:567) finns bestämmelser som har till ändamål att motverka diskriminering och på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter inom utbildningsområdet oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder (SFS 2010: 800).

Skollagen ska alla skolor i hela Sverige följa, även friskolor. Begreppet friskola beskrivs i Jenny Berglund och Göran Larssons bok *Religiösa friskolor i Sverige* som en förkortning av fristående skola där skolan har en annan huvudman än kommunen eller landstinget (Berglund & Larsson 2007: 10). När det kommer till vad en religiös friskola är, blir det betydligt mer komplicerat anser Berglund och Larsson. De menar att det är svårt att ge en enda definition av vad en religiös friskola är eftersom det finns många som är oeniga om definitionen. Det som är karaktäristiskt för en religiös friskola är enligt Berglund och Larsson att den har extra timmar med konfessionell religionsundervisning där eleverna lär sig hur man utövar en viss religion. Tittar man istället på skolverkets statistik på de friskolor som anses vara konfessionella blir det betydligt svårare menar Berglund och Larsson. Det finns stora olikheter mellan skolorna, då vissa kanske inte själva tycker att de fostrar in barnen i en viss religion (Berglund & Larsson 2007: 9). Varför man väljer en religiös friskola kan bero på enligt Berglund och Larsson att elever och föräldrar känner trygghet och igenkännande på den religiösa friskolan, då de inte är i minoritet där. De slipper det utanförskap som många kan känna på en vanlig kommunal skola. Berglund och Larsson förklarar att många människor med utländsk bakgrund väljer frivilligt att bosätta sig i områden där man har gemensamma språkliga och religiösa normer, detta kan medföra en trygghet hos invånarna. Därför kan religiösa friskolor ses som ett skapande av etniska, religiösa och språkliga frizoner för dem som går där enligt Berglund och Larsson (Berglund & Larsson 2007: 12).

Det finns väldigt många examensarbeten och tidigare forskning om hur idrottslärare arbetar med genus på vanliga kommunala skolor. Däremot finns det inte så mycket forskning på idrottslärare i religiösa friskolor, därför valde jag att specificera min undersökning på det.

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syftet

Syftet med detta examensarbete är att undersöka hur idrottslärare i två religiösa friskolor arbetar med genus och könsroller.

2.2 Frågeställningar

- Hur förhåller sig idrottslärare i två religiösa friskolor till könsroller?
- Hur tänker lärarna kring genus när de planerar sina idrottslektioner?
- Får flickor eller pojkar mest uppmärksamhet av idrottsläraren under lektionen, i sådana fall på vilket sätt?

2.3 Avgränsning

Idrottslärarna jag har valt att intervjua jobbar på religiösa friskolor. Två av dem arbetar på en muslimsk friskola där särundervisning förekommer och den tredje arbetar på en kristen friskola som har samundervisning. Skolorna befinner sig i olika delar av Stockholm och jag har valt att inrikta min undersökning till idrottslärare som undervisar i lågstadiet.

3. Teoretiska utgångspunkter

I denna undersökning använder jag mig av tre övergripande begrepp, eftersom dessa tre har en stark koppling till varandra samt till min undersökning. Begreppen socialkonstruktivism, kön och genus fokuserar på att kunskap om ett visst fenomen är något som skapas i integration mellan olika individer. Begreppet könsroll är ett underliggande begrepp med stor relevans i min studie, denna relevans beskrivs i genomgången av begreppet genus. Begreppen blir relevanta i min studie på grund av mitt syfte, där jag vill veta hur idrottslärare arbetar med könsroller och genus. Genom mina teoretiska begrepp kan jag gå in på djupet för att försöka förstå i min analys vad mina respondenter menar och varför de gör som de gör under observationerna.

3.1 Socialkonstruktivism

I Nationalencyklopedin beskriver Björn Johnson konstruktivism som en samhällsvetenskaplig inriktning där verkligheten eller sätten att se verkligheten på, anses vara socialt skapade (Johnson 2011).

Kärnan inom socialkonstruktivism är att den språkliga sociala samverkan är grunden för hur vi skapar och förhåller oss till kunskap. Kunskap skapas genom kommunikation och interaktion mellan individer (Thomassen 2007: 205ff).

De rådande tankemönstren som vi människor har skapas i interaktionen oss emellan. I samspelet med varandra skapar vi konstruktioner som ger form och innehåll åt världen. Inom det socialkonstruktivistiska tankesättet skapar forskarna olika begrepp för att kunna beskriva olika fenomen som finns i samhället, såsom begreppet genus. Det betyder inte att dessa begrepp som genus inte fanns tidigare. Det är vårt sätt att iakttä och förhålla oss till det som har förändrats och att forskarna har namngivit ett begrepp för att beskriva ett samhällsfenomen. Socialkonstruktivismen vill belysa att det vi anser som självklart, inte alltid behöver vara det (Thomassen 2007: 205ff).

3.2 Kön

I boken *Att göra kön* av Heléne Thomsson och Ylva Elvin-Nowak så beskriver författarna att man föds med en kropp som har vissa ytliga särdrag, som gör att omvärlden förhåller sig olika till barnet på grund av dess könstillhörighet. Redan efter förlossningen börjar omvärlden tolka barnets egenskaper beroende på vilket kön barnet har och därmed förvänta sig vissa beteenden av det (Thomsson & Elvin-Nowak 2003: 21).

Teorierna kring kön som en social konstruktion innebär att synsättet vi idag har på män och kvinnor härstammar från de sociala, kulturella och historiska processerna som finns i vår värld skriver Ulla Eriksson-Zetterquist och Alexander Styhre i deras bok *Organisering och intersektionalitet* (Eriksson-Zetterquist & Styhre 2007: 62).

Kön är något som vi människor hela tiden skapar, dock omedvetet, men hela tiden mycket aktivt i de olika handlingar vi utför i livet (Thomsson & Elvin-Nowak 2003: 15ff). Den sistnämnda definitionen, där kön är något som görs mycket aktivt men omedvetet i olika handlingar, är den jag har valt att fokusera mest på då den samstämmer väl med en av mina valda metoder som är observationer.

3.2.1 Könsroll

Könsrollsbegreppet för Thomsson och Elvin-Nowak är ett begrepp som syftar på att vara en kvinna eller en man är något som man lär sig. Det är en roll som omgivningen skapar, när flickor uppmuntras till att

bli som flickor och pojkar uppmuntras till att bli som pojkar, det är då denna inläring sker. Barnen lär sig vad som är rätt och fel när det försöker efterlikna respektive kön. Sammanfattningsvis kan man beskriva det som att vissa egenskaper hos exempelvis flickor som att vara omhändertagande förstärks av omgivningen. Medan att vara stark och tuff förminsas eller förbises varpå flickan lär sig vad som är socialt accepterat för en flicka. Då vi människor har en naturlig vilja att kategorisera in vår omvärld i olika fack för att skapa ordning, skapar det stor förvirring hos oss om vi möter någon som inte passar in i facket för vare sig man eller kvinna. Begreppet kön kan även vara sammankopplat med faktorer såsom makt och status. Om exempelvis en pojke väljer att se ut som en kvinna sänker han sin status jämfört med en pojke som väljer att kliva in i sin rätta roll som att vara en man (Thomsson & Elvin-Nowak 2003: 103ff).

3.3 Genus som konstruktion

Genus är ett begrepp som skapas i den sociala interaktionen mellan individer.

Begreppet genus började användas inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning under 1980-talet. I mitten av 1970-talet föreslog den amerikanska antropologen Gayle Rubin en uppdelning för att definiera kön. Denna uppdelning fick bli sex/ gender, där "sex" stod för det biologiska könet och där "gender" stod för könets sociala uppbyggnad. Sex/ gender översattes till kön/genus i svenskan (Eriksson-Zetterqvist & Styhre 2007: 47).

Genusbegreppet ersatte begreppet könsroller och bytet av begreppet ledde till en ökad forskning på området och ett mer kritiskt tänkande i frågor som berörde ämnet. Begreppet genus används i högre grad för att betona *relationen* mellan könen, att idéer, uppfattningar samt normer om könen skapas rationellt (Hirdman & Manns 2011). Trots att genus har ersatt begreppet könsroller i dagens forskning tänker jag använda mig av båda termerna eftersom jag tycker att begreppet könsroll representerar och beskriver den stämpel och de fack man sätter in kvinnor och män i. Denna åtskillnad jag valt att göra mellan begreppen bygger på att genus är detsamma som en mer allmän social konstruktion medan könsrollen beskriver den stämpel man sätter på en egenskap eller handling med hänvisning till exempelvis barnets kön.

I boken *Om genus* av Raewyn Connell handlar genus om de sociala relationer inom vilka individer och grupper verkar inom (Connell 2009: 24). Hon menar att vara en man eller en kvinna är inget man bara är, enligt henne är det ett "blivande", en situation under en ständig konstruktion. Connell citerar till den franska feministen Simone de Beauvoir som sa "Man föds inte till kvinna, man blir det", detsamma

gäller männen. Manlighet och kvinnlighet har vi inte bara fått av naturen, utan det är något som vi hela tiden skapar i interaktionen med varandra (Connell 2009: 18f).

Inom genusforskningen är Yvonne Hirdman en av Sveriges mest framstående forskare. Genus är förenat med makt enligt Hirdman. Hon menar att vi i vårt samhälle behandlar varandra efter vilken könstillhörighet vi har. Dessutom är vår könstillhörighet sammankopplad med vissa specifika egenskaper. Genom våra föreställningar om könen skapar vi hierarkier och olikheter mellan könen. Med begreppet genus vill Hirdman att vi människor ska kunna se hur vi formas och formar oss till man och kvinna (Hirdman 2001: 11ff).

Genussystemet är ett begrepp som för Hirdman beskriver könsens olika roller och de förväntningar vi har på könet. Hirdman förklarar sitt begrepp genussystem genom att beskriva att det i samhället finns en hierarki som innebär att det är mannen som är normen. Hon påtalar även att det finns ett isärhållande mellan typiska manliga och kvinnliga egenskaper som hon kallar för dikotomi och detta existerar för att upprätthålla genussystemet (Genussystem, 2011). Även hos Elvin-Nowak och Thomsson talas det om ett genussystem men de väljer att namnge det till könsmaktsystemet.

Genussystemet eller könsmaktsystemet bygger på ett isärhållande mellan könen. Isärhållandet visar sig på olika nivåer i samhället såsom alltifrån uppdelningen av hushållssysslor till hur många kvinnor som sitter i bolagsstyrelser. Isärhållandet eller dikotomin är den första principen som genussystemet bygger på. Den andra principen inom systemet är hierarkin vilket innebär att mannen är normen. Det manliga anses därmed vara det normala och eftersträvansvärda. Manliga egenskaper ses som lite bättre och kvinnor ska försöka efterlikna männen men inte allt för mycket, då är risken stor för att hon anses som okvinnlig (Elvin-Nowak & Thomsson 2003: 36ff).

3.4 Tidigare forskning

Under tidigare forskning tar jag upp det som har skrivits om mitt område som är genus under idrottslektioner i Sverige. Denna forskning som jag har tagit med är relevant för mitt examensarbete, eftersom det berör mitt område. Det finns väldigt mycket tidigare forskning kring genus under idrottslektioner, dock finns det väldigt lite om hur det är på religiösa friskolor. Jag har endast funnit en annan uppsats som handlar om mitt ämnesområde, där de undersökte genus under idrottslektioner på en muslimsk skola. Inriktningen på den uppsatsen var mer på eleverna i skolan medan mitt fokus ligger på

att jämföra hur lärarna arbetar i två olika religiösa friskolor. Denna uppsats tar jag med längre fram i tidigare forskning.

Den redan refererade artikeln *Kön-idrott-skola* är en artikel skriven av Håkan Larsson, Karin Redelius och Birgitta Fagrell där de tar upp vilka villkor som finns och skapas för flickor och pojkar under idrottslektioner. Artikeln tar dessutom upp utgångspunkterna för några av resultaten ur *Kön-idrott-skola* projektet (KIS- projektet) (Larsson, Fagrell & Redelius 2005: 2).

KIS- projektet bygger på observationer och intervjuer i fyra klasser i Stockholmsområdet. Några av de mest betydelsefulla resultaten som de fick fram av projektet var att sådant som värdesätts inom ämnet är det som man oftast förknippar med uppfattningar om manlighet. Det som förknippas med kvinnlighet existerar men värdesätts i lägre grad. Pojkarna är den dominerande gruppen och flickorna är de som håller sig tillbaka och inte syns lika mycket. Dessa värden och föreställningar som är förknippade till manligt blir synliga i t.ex. val av aktiviteter som är inlånade från tävlingsidrotten, som har ett maskulint kännetecken t.ex. fotboll (Larsson, Fagrell & Redelius 2005: 25). I forskarnas observationer kunde de lägga märke till att lärare oftast ”hyllar manligheten” genom att säga ”detta är en superövning för killar”. Det var väldigt sällan man fick se flickorna glänsa i undervisningen. Ett återskiljande av pojkar och flickor framgick också under observationerna. Det kunde ske på olika sätt. De upptäckte att flickor omedvetet kunde dras till varandra och pojkar till pojkar under lektionen. Pojkarna befann sig oftast centralt i rummet medans flickorna ute i kanten. Uppdelningen kunde dessutom göras av idrottsläraren, genom att dela in dem i grupper eller att dela in dem i grupper med olika aktiviteter för flickor och pojkar. Kraven och förväntningarna som idrottsläraren hade såg också annorlunda ut för pojkar och flickor. Läraren hade oftast en lägre kravs- och förväntningsnivå för flickor. Förväntningarna på att klara av en viss aktivitet var lägre hos flickorna än killarna t.ex. (Larsson, Fagrell & Redelius 2005: 20ff). Larsson med flera menar att de tillvägagångssätt som lärare använder sig av för att hantera flickor och pojkars villkor i undervisningen oftast blir att de förstärker de uppfattningar och erfarenheter som ligger i botten för ”de flickiga flickorna” och ”de pojkaktiga pojkarna”. För att utmana denna genusordning som framkommer i artikeln menar Larsson och hans medarbetare att läraren måste utmana de föreställningarna om vilket innehåll, vilket arbetssätt och vilka bedömningsgrunder som läraren vill eftersträva inom ämnet. Kanske är det förändringar av den typen, där läraren utmanar denna genusordning, som man måste ta till för att kön inte ska spela någon roll i ämnet menar Larsson och hans medarbetare (Larsson, Fagrell & Redelius 2005: 25f).

Karin Redelius har dessutom skrivit en artikel som heter *Genus och skolframgång i ämnet idrott och hälsa*. Syftet med hennes artikel är diskutera och belysa betydelsen av genus för skolframgång inom idrott och hälsa. Diskussionen i hennes artikel tar utgångspunkt i en händelse som ägde rum på en idrottslektion i en grundskola. Under händelsen ställer läraren olika krav på flickorna och pojkarna när det gäller att springa på tid. Tjejerna får mycket längre tid där läraren säger:

Tjejer, ni har det lite jobbigt nu... Det är stor skillnad mot när ni sprang i sexan då ni hade lättare kroppar, så ni ska inte bli ledsna om ni får en sämre tid än sist ni sprang (Redelius 2009: 42).

Redelius skriver i sin artikel att inom genusforskning finns det en utgångspunkt som innebär att alla våra föreställningar, normer och värderingar om vad som är manligt och kvinnligt inte är självklara. Dessa föreställningar förändras hela tiden. Det Redelius menar med det är till exempel vårt sätt att uttala oss om män och kvinnor eller flickor och pojkar. Med en sådan synvinkel är inte språket bara något som är beskrivande utan i stor grad även en riktlinje, genom att språket skapar och formar en viss sorts verklighet (Redelius 2009: 42). Med detta sagt menar hon att en idrottslärare hjälper till att skapa elevernas uppfattningar om vad som är speciellt för en pojke och en flicka genom sitt sätt att prata om hur pojkar och flickor ska vara eller förväntas att vara (Redelius 2009: 42). Lärarens yttranden i Redelius artikel följer dikotomins grundregel på sättet han talar till eleverna, genom att manligt och kvinnligt hålls isär och ses som motsatser. Flickorna får lära sig av pedagogen att de kanske inte kan springa lika fort som förut. Pojkarna får däremot lära sig att de måste springa fortare än flickorna och få bättre tid än förut, eftersom de inte har något som är jobbigt för dem just nu (Redelius 2009: 42f). Redelius tar även upp den hierarki som Hirdman talar om. Hierarkin i detta fall var att pojkarna fick utgöra normen och stå högre i rang (Redelius 2009: 43). Redelius påpekar dessutom att om en lärare inte tar hänsyn till att elever är olika med olika intressen, talanger, erfarenheter samt förutsättningar, oavsett vilket kön man har, finns det en stor chans att deras välvilja till att minska orättvisor, istället blir till skada, än hjälp för dem (Redelius 2009: 43).

Redelius hänvisar i sin artikel till Barbro Carli som menar att införandet av samundervisningen på 1980-talet blev till flickornas förfång. Flickorna var nu tvungna att lära sig att tycka om de manliga aktiviteterna som pojkar ägnade sig åt, exempelvis bollspel och aktiviteter där styrka förekommer. Pojkarna var däremot inte tvungna att gilla de mer feminina aktiviteterna såsom dans och gymnastik. Ämnesinnehållet är inte könsneutralt enligt Carli, och på grund av detta är flickorna förlorarna (Redelius 2009: 44).

Karin Redelius har även skrivit en avhandling *Ledarna och barnidrotten* där hon undersöker ledarna i barnidrotten. Resultatet av studien tyder på att inom barn- och ungdomsidrotten finns även denna norm som finns i samhället där männen överordnas och kvinnor är i underordning. Redelius såg i sin undersökning att kvinnor framförallt var ledare för de yngre barnen med samma kön och att det ställs krav på kvinnorna för att de ska bli accepterade som ledare, t.ex. själva vara aktiva inom tävlingsidrott (Redelius 2002: 186). Eftersom ledarna oftast är män när pojkar tränar så skapar detta en bild för barnen att kvinnor och män har olika sysslor och värderas annorlunda i samhället menar Redelius. Genom detta lär sig barnen vilket kön som ”kan” idrotten bättre och vilka som är mer kompetenta att ge instruktioner och leda. Detta medför att barnen får en förstärkt bild av att idrotten är en manlig arena (Redelius 2002: 187). Redelius upplever att det som dominerar i samhället, där män står i högre rang än kvinnor, återfinns även i barn- och ungdomsidrotten. Denna föreställning av att kvinnor kan men män kan bättre gör så att barn fostras till att ha denna inställning (Redelius 2002: 201). I slutet av Redelius avhandling berättar hon att i dagens samhälle har barnen blivit ett projekt där vuxna är upptagna med att forma och styra dem. Därför blir barnens idrottsledare på fritiden en i mängden av alla fostrare som barnen möter. Även om ledaren endast är en i mängden så har han/hon en svår roll och ett stort ansvar där ledaren måste balansera uppgiften att fostra barnen till goda medborgare med uppgiften till att bli duktiga elitidrottare (Redelius 2002: 205f).

Jag har även valt att här ta med ett examensarbete på grund av att den inriktar sig på hur det ser ut i en muslimsk friskola under idrottslektionen. Detta examensarbete är skrivet av Cecilia Friedman och Pär Berglin, som heter *Mjukisar, sjal och kofta*. Resultatet av deras studie tyder på att flickor och pojkar behandlas olika i idrott och hälsa på grund av deras könstillhörighet. Flickorna är dessutom hindrade till att medverka i undervisningen på samma villkor som killarna på grund av de traditioner som finns inom religionen. Av intervjuer med lärarna berättar de att de förhåller sig på olika sätt när det kommer till flickorna och pojkarna. Lärarna är mer auktoritära vid samtal med pojkarna, vilket medför att läroplanens krav inte uppfylls av lärarna (Friedman & Berglin 2007: 27). En annan sak som de kommer fram till är att ämnesinnehållet inte är lika för pojkarna och flickorna. Bollsporter som fotboll, innebandy och basket var det som dominerade hos pojkarna och flickornas aktiviteter bestod av helt andra saker som promenader, hoppa hopprep m.m (Friedman & Berglin 2007: 29).

4. Metod

4.1 Empiriskt material

I denna vetenskapliga uppsats använder jag mig av kvalitativa metoder för att besvara mina frågeställningar. Med en kvalitativ metod utgår forskaren från att försöka förstå och tolka resultatet man har fått, och inte generalisera eller förklara det (Stukát 2005: 32). Därför blir den hermeneutiska forskningstraditionen min utgångspunkt i denna undersökning. Inom den hermeneutiska forskningstraditionen försöker forskaren inte generalisera ett fenomen, utan man vill ha en förståelse där man går mer in på djupet i situationen man undersöker. Det är viktigt att betona att inom den hermeneutiska forskningstraditionen kan den som gör undersökningen aldrig vara helt neutral. Forskaren påverkar alltid undersökningen genom exempelvis att tolka resultatet utefter sina egna erfarenheter och förkunskaper (Thomassen 2007: 178ff). I boken *Etnografi i klassrummet* skriven av Birgitta Kullberg skriver hon att en kvalitativ forskare använder sig av ord och bilder för att beskriva sitt resultat. Man försöker inte förutsäga någonting som har med orsak och verkan att göra, som man gör i en kvantitativ undersökning. Genom undersökningspersonerna för en kvalitativ forskningsmetod försöker man förstå fenomenen i omvärlden, och då använder man sig av intervjuer och observationer (Kullberg 2004: 54ff).

Jag lägger mitt fokus på hur idrottslärare förhåller sig och arbetar med könsroller och genus. För att få fram detta så blir en kvalitativ forskningsmetod den bästa metoden att använda mig av. Jag använder mig av empiriska material såsom intervjuer med lärare och genomför ett flertal observationer där jag följer idrottsläraren vid mer än ett tillfälle under idrottslektionerna. Jag intervjuar och observerar tre olika lärare i två religiösa friskolor i Stockholmsområdet. Två av dessa lärare arbetar på samma muslimska friskola som har särundervisning, där pojkar och flickor undervisas för sig medan den tredje arbetar på en kristen friskola med samundervisning. Deras svar under intervjuerna och handlanden under observationerna kommer att vara mitt empiriska material i denna studie.

4.2 Intervju

Jag använder mig av ostrukturerade intervjuer som innebär att jag ställer mina frågor i den ordning som tillfället ges. Intervjuerna har en stor betydelse för att besvara den första och den andra frågeställningen jag har, eftersom jag vill veta hur lärarna tycker och tänker kring genus och könsroller. När jag intervjuar använder jag mig av en intervjuguide, där jag har stödord som hjälper mig igenom intervjun. Dessa stödord matchar mina frågeställningar så att svaren jag får blir relevanta för min undersökning.

Intervjuerna gjordes utifrån öppna frågor där informanten fick prata fritt. Med öppna frågor fördjupas intervjun och man får en klarare bild över vad informanten menar (Larsen 2009: 84ff). Informanterna har själva bestämt vart intervjun ska ta plats. Intervjun spelades in på band så att jag lättare kunde gå tillbaka och ta till mig samt analysera den information jag fick. Efter varje intervju transkriberade jag ner den, då den fortfarande var färsk i minnet.

4.3 Observation

Eftersom jag vill veta hur läraren förhåller sig till könsroller under idrottslektionen använder jag mig dessutom av observation. Enligt Larsen handlar observation om att forskaren befinner sig i en viss situation som är viktigt för studien (Larsen 2009: 90). Jag vill inte bara veta vad lärarna säger utan vad de gör under lektionerna, därför passar observation som metod bra, för att få svar på mina frågeställningar. Jag tillämpar mig av icke-delaktig observation, där jag inte är inblandad i lektionen utan är mer vid sidan av och iakttar och lyssnar vad som händer under lektionen.

4.4 Urval

Jag har använt mig av urvalet självselektion där informanterna själva bestämmer ifall de vill vara delaktiga i min undersökning (Larsen 2009: 77). Jag började med att leta upp kristna samt muslimska friskolor i Stockholmsområdet på Internet. Där fick jag fram ett tiotal skolor som har en religiös inriktning. Jag valde att kontakta alla skolorna via telefon, eftersom jag hade en aning om att det skulle bli svårt att hitta någon som ville ställa upp. Jag ville egentligen prata personligen med idrottslärarna via telefon men jag blev hänvisad till deras e-mail, då de inte hade någon arbetstelefon. Utan något svar från någon bestämde jag mig för att åka till några av skolorna och leta upp idrottslärarna där. Jag valde att inte besöka alla religiösa friskolor i Stockholmsområdet på grund av den tidsbrist jag har på denna studie. För att få ett bredare urval av studien bestämde jag mig för att åka till skolor som ligger i olika delar av Stockholm. Detta gav resultat och jag fick komma och besöka tre idrottslärare i två olika religiösa friskolor.

4.5 Validitet och reliabilitet

Eftersom att min uppsats är en kvalitativ studie blir reliabiliteten inte lika hög, som om det skulle vara med en kvantitativ studie. Reliabilitet syftar till hur tillförlitlig undersökningen är, detta kan testas genom att andra forskare får fram ungefär samma resultat. Då jag använder mig av observationer i min undersökning tolkas det jag ser, vilket gör att andra forskare som genomför samma undersökning kanske

inte tolkar på liknande sätt. Jag har försökt att förhålla mig neutral under mina intervjuer men informanterna kan ha påverkats av situationen eller mitt sätt att ställa frågorna, och på så vis svarat annorlunda, jämfört med om den skulle bli intervjuad någon annan dag. Därför anser jag att min reliabilitet inte är så god. Då jag använder mig av intervjuer och observationer har jag en hög validitet eftersom mitt empiriska material är relevanta för att besvara mina frågeställningar. Min empiri är viktig eftersom jag vill veta hur lärare förhåller sig samt arbetar med könsroller och genus, och detta anser jag att jag har fått fram genom min empiri (Larsen 2009: 80f).

4.6 Forskningsetiska principerna

I min vetenskapliga studie har jag följt de forskningsetiska principerna som finns, *samtyckeskravet*, *informationskravet*, *nyttjandekravet*, och *konfidentialitetskravet*. Detta betyder att man som deltagare i undersökningen ska känna en trygghet i sin medverkan och att denna medverkan är frivillig. Det innebär att deltagaren när som helst kan välja att inte vara med längre. Forskaren har en skyldighet att berätta för deltagarna vad undersökningen går ut på och vilken roll de har i undersökningen. Det är dessutom viktigt att man som forskare förklarar för deltagarna att de kan vara anonyma i undersökningen om de vill (Vetenskapsrådet 2002).

5. Resultat

I denna del väljer jag att presentera varje lärare för sig genom deras utsagor samt lektionerna som jag observerade. Detta gör jag för att få en så tydlig bild som möjligt över vad varje lärare har gjort och sagt. Jag har dessutom valt att ta med underrubriker i observationerna, eftersom det kan hjälpa läsaren att förstå vad jag har valt att lägga fokus på under mina observationer. Jag har valt att döpa om mina informanter i resultatdelen till A, B och C på grund av de forskningsetiska principerna. Lärare A och B arbetar på den muslimska friskolan med särundervisning och lärare C arbetar på den kristna friskolan med samundervisning.

5.1 Lärare A

5.1.1 Intervju

Jag och lärare A satte oss efter dagens lektioner i ett litet rum nere i skolans källare. Rummet är avsett för att ha samtal och är dessutom ett avslappningsrum för idrottslärarna. Tidigare den dagen hade jag observerat lärare A under hans lektioner. Han är 35 år och har en femårig utbildning från Uppsala där han utbildades till idrott- och samhällskunskapslärare från förskolan upp till gymnasiet. Under sin utbildning fick han ta del av genus, genom att göra uppgifter under sin praktik. Han valde denna skola av en tillfällighet, då han inte var nöjd med sitt förra jobb. Lärare A sökte till skolan utan att veta någonting om den och nu har han arbetat där i snart 1½ år.

Eftersom lärare A arbetar på en muslimsk skola där särundervisning förekommer ville jag veta vad han ser för fördelar och nackdelar med det. En fördel med särundervisning menar han är att man alltid är med i omklädningsrummet efteråt och då vet läraren exakt vad som förekommer där inne. Han menar att han har kontroll över eleverna på det viset att ingen mobbning förekommer. Dessutom blir det oftare killsnack där killarna har frågor rörande kroppen. Därför blir det lättare att prata om det om inte tjejerna är med menar lärare A. Genom särundervisningen ”försvinner den sociala dimensionen och detta är den största nackdelen” menar han. Lärare A upplever att det blir svårare för eleverna att visa respekt för varandra när tjejer och killar undervisas var för sig. Han påpekar dessutom att det blir tråkigare när det gäller vissa aktiviteter som dans till exempel, eftersom det är roligare att dansa kille och tjej givetvis menar A.

Vid planeringen av lektionerna säger sig lärare A följa läroplanens krav, som är väldigt viktig anser han. Lärare A och hans kvinnliga kollega gör dessutom en planering för hela året. De brukar sitta en eller två dagar innan terminen börjar och planera, i stort tycker han att det fungerar bra. A försöker alltid tänka på att anpassa lektionens innehåll efter gruppens förmåga och kapacitet. Lärare A säger:

Sen så blir det oftast inte så som läraren hade tänkt, då måste man tänka ”händer det så händer det”. Då måste man vara beredd på att ändra sin planering. Då är det gruppens dagsform som styr undervisningen

Han anser att detta är en brist i lärarutbildningen, eftersom det är så mycket kunskapsmässigt som gör att det sociala samspelet glöms bort. Han tycker att även om man är duktig på sitt ämne måste man ändå känna till hur gruppen fungerar. A berättar för mig att det han värdesätter mest under lektionen är kamratskapen i gruppen.

Han anser att det är väldigt svårt att arbeta med genus i skolan då han bara undervisar pojkarna. Dock försöker han följa läroplanens krav med att motverka könsroller genom att tänka på hur pojkarna uttrycker sig. Han säger:

Om de säger vissa saker som du spelar sämre fotboll än en tjej, då måste jag som lärare gå in. Jag kan tänka mig att det är många fotbollstränare som missbrukar det också. Eller spelar som kärringar kan de också säga.

Lärare A förklarar för mig att han upplevde att det var svårt att anpassa undervisningen så att den passar lika bra för flickor och pojkar när han hade samundervisning i en annan skola. Han förklarar detta med att säga:

Att tjejer är oftast bättre än killar i idrott så att säga. Som i t.ex. dans, friluftsliv sådana grenar om man säger så. Även orientering är tjejer oftast bättre på. Både resultaten och sen lättare att ta instruktioner och förstå. För killar är idrott oftast fotboll eller bollsport så att säga men tjejer ser ett brett perspektiv för att förstå ämnets syfte.

Hade han haft samundervisning i denna skola, så tycker han att det är viktigt att man delar upp grupperna efter kunskap och kompetens och inte efter kön. Han säger:

Man ser till kunskaper och intressen just att könet inte blir en avgörande faktor utan man kollar vart han eller hon passar in någonstans. Det blir jättekonstigt annars bara för att man är tjej betyder det inte att man är sämre än en kille så att säga. Där tror jag många lärare brister där de tycker att det är lättare att ha tjejer på en sida och killar på en annan.

Lärare A menar att man som lärare ska kolla vart eleven passar in någonstans. I sitt arbete med eleverna tänker lärare A inte så ofta på genus eftersom han anser att det blir svårt då han bara undervisar pojkarna. ”Det blir ganska lite eftersom jag bara undervisar killar. Det blir inte så mycket faktiskt. Det blir väl mer under friluftsdagarna i såna fall”, säger han.

För att bli mer genusmedveten i sitt arbete måste man försöka tänka på sitt beteende som lärare anser han. Det hade vart väldigt givande att kolla på sina kollegors lektioner, där man kan lära av varandra.

Aktiviteter som förekommer mest är sådana aktiviteter som blir en lära för livet menar lärare A, exempelvis friluftsliv, simning, skridskor, orientering etc. Lärare A förklarar att de försöker att ha så lite fotboll och bollsport som möjligt, men att det förekommer.

5.1.2 Observation

Beskrivning av lektionerna.

Jag observerade två lektioner vid olika tillfällen fast med ungefär samma aktivitetsinnehåll. Lektionen var med två olika åk 2-3 klasser. Dessa klasser som lärare A hade var endast med pojkar eftersom pojkar och flickor undervisas för sig på den skolan. Lektionsinnehållet hos båda klasserna var att de skulle ha en slags tipspromenad om allemansrätten, som eleverna skulle springa. Sträckan var ungefär 400 meter och under denna sträcka skulle eleverna svara på 10 frågor. Allemansrätten hade de jobbat med innan så de borde kunna svara på frågorna påpekade läraren. Läraren förklarade för pojkarna att detta var en självständig uppgift. Sedan tog A pojkarna en efter en och bad dem springa iväg. När pojkarna kom tillbaka fick de springa samma varv igen fast på tid och utan att svara på frågorna. När de var klara och hade kommit tillbaka samlade A eleverna och gick igenom svaren.

Efteråt fick den ena klassen spela ”burken” som är en form av kull där man gömmer sig och sedan ska den som räknar (kullaren) leta efter sina kamrater och slå ut dem ur leken. Den andra klassen fick spela fotboll istället, eftersom läraren A förklarade för mig att han visste att denna klass inte skulle klara av att spela ”burken”, eftersom de var väldigt spralliga av sig.

Instruktioner från läraren

Vid båda lektionerna gick lärare A igenom kortfattat för pojkarna vad de skulle göra. Vid tipspromenaden utbrast några av pojkarna att det var en tråkig uppgift, men läraren verkade inte bry sig om dem. Därefter ropade A upp pojkarna en efter en och gav dem kontrollfrågor för att kontrollera om dem hade förstått uppgiften. Läraren förklarade dessutom för pojkarna att det inte gäller att vara snabbast utan att ha alla rätt! Till vissa av pojkarna sa läraren ”tio frågor följ den röda markeringen”. När fotboll spelades i den ena klassen delade läraren in eleverna i lag. Han delade inte pojkarna på måfå utan jag fick uppfattningen av att han funderade över vilka som skulle vara i samma lag.

Läraren A förhöll sig till båda klasserna ungefär likadant. Han gav samma slags instruktioner till dem innan lektionerna började. Oftast var det kortfattat.

Anvisningar och uppmuntrningar från läraren

Vid flera tillfällen i båda klasserna kunde pojkarna bli väldigt pratiga och inte lyssna på vad A hade att säga. Han gav dem flera tillsägelser att ”vara tysta och lyssna!”, i den andra klassen märkte man en större skillnad på lärarens röstläge gentemot den första klassen han hade. Denna klass var betydligt mer okoncentrerade och stökigare, läraren använde då en mycket grövre röst när han pratade med dem. När

de gick igenom svaren för tipsrundan blev det väldigt stökigt och läraren kunde då hota eleverna i den andra klassen genom att säga ”det blir ingen fotboll!” för att få tyst på dem. Vid fotbollsmatchen gick läraren igenom reglerna för hur en fotbollsmatch ska spelas. Läraren gick runt på planen lite som en domare som bestämde vems boll det var och ord som ”inkast!”, ”målvaktens boll!”, ”målvaktsbyte!”, ”passa!” förekom.

När läraren uppmuntrade pojkarna kunde detta ske via korta ord som ”BRA!”, ”kom igen!”, ”ojoj!”, ”Bra passning”, ”SNYGGT!”.

Vid ett tillfälle när A ber ett par pojkar att springa ett varv till så sa de att de inte orkade mer, läraren sa då att det var ju klart att de orkade springa, men pojkarna insisterade att de inte gjorde det. A frågade då eleverna vad det var för tråkiga killar de hade på den lektionen. När några andra pojkar kom tillbaka från rundan undrade läraren om de ville springa ett varv till, pojkarna sprang iväg och läraren sa att han var imponerad över vilka riktiga idrottskillar de var. Precis innan läraren ber en pojke springa iväg frågade han pojken om han var lika snabb som McQueen. Läraren syftade på pojkens mössa som han hade på sig där trycket var av en sportbil vid namn McQueen.

Vid fotbollsmatchens slut samlade läraren eleverna på bänken och förklarade för dem att om de sköter sig nästa gång skulle de få spela fotboll igen.

5.2 Lärare B

5.2.1 Intervju

Jag träffade lärare B en vecka efter mina observationer eftersom det inte fanns tid till att ha en intervju tidigare med läraren. Lärare A och B arbetar som sagt på samma skola, så vi valde att sätta oss i samma rum där jag tidigare hade haft en intervju med lärare A. Utanför rummet var det dock vid detta tillfälle väldigt mycket mer liv och rörelse från eleverna utanför. Detta upplevde jag var en aning störande då de ibland dunkade på dörren.

Lärare B är 31 år och har en bakgrund som elit-utförsåkare. Hon började studera tränarutbildningen på Idrottshögskolan och lade på några år för att få behörighet till lärare och idrottslärare. Hennes första jobb är på denna skola där hon har jobbat i nästan sju år. När jag frågade B varför hon valde just denna skola säger hon ”Oj! Det bara blev så! Ren slump! Det var inget jag bara riktade in mig på eller

någoting. Jag sökte några stycken och hamna på intervju och så blev det bara här. Det var rent slumpaktigt”. Under sin utbildning fick hon ta del av genus, genom att hon var ute på praktiken där man fick uppgifter kring det.

Vid planering går lärare B efter kursplanen och gör lektionens innehåll varierat för de yngre. Planering med den manliga kollegan sker lite till och från. I början av terminen har de oftast kontakt, men sen blir det lite mindre till att senare öka igen. Hon berättar att de försöker tänka på att det ska bli ungefär lika för pojkarna och flickorna på lektionerna. På denna skola tänker lärare B väldigt mycket motoriskt vid planering för de yngre eleverna, eftersom de inte är vana att använda sina kroppar då många inte idrottar på fritiden. För att utveckla detta är det aktiviteter som gymnastik, hinderbana samt stationsträningar som förekommer mest under lektionen. Lekar som ”Harry Potter” förekommer dessutom väldigt mycket menar hon.

Eftersom lärare B arbetar med särundervisning där hon undervisar flickor ville jag veta vad hon ser för fördelar och nackdelar med en sådan undervisning. Lärare B hade lite svårt att se några fördelar med särundervisning men det hon kom fram till var att många kommer fram och får sin roll ganska fort. Detta förklarar hon genom att säga:

På samma sätt som om jag skulle ha tjejer och killar så tror jag att i en tjejgrupp så finns det i alla fall gäng som trycker ner tjejer bland tjejerna. Det finns alltså hierarki bland tjejerna även om jag skulle ha haft killar och tjejer ihop så är det ju hierarki där med, men att här kanske tjejgruppen inte behöver hävda sig så stort som de kanske måste med en killgrupp... Jag vet inte det är bara en teori jag har.

Nackdelarna med särundervisning är att eleverna inte får någon utmaning, de har sitt lilla tjejgäng menar lärare B. Dessutom blir det alltid en stor grej av det hela när de ska ha undervisning tillsammans, exempelvis vid friluftsdagarna. Flickorna förstorar upp det eftersom de inte är vana vid att vara med killarna menar hon. Dock anser B att tjejerna på denna skola är väldigt tuffa och killarna är ganska omogna, så killarna blir ganska snabbt överkörda av tjejerna och det ser hon som en fördel jämfört med skolor som har samundervisning.

Lärare B förklarar för mig att hon älskar att se när flickorna kämpar och tar i, detta är det som hon värdesätter mest under sina lektioner. Hon gillar dessutom att se när flickorna själva märker att de klarar av vissa saker som de inte trodde att de skulle göra, t.ex. göra mål inom någon bollsport eller göra en kullerbytta. För att göra så att alla blir mer delaktiga i lektionen försöker lärare B alltid ge ”förstärkningar” till eleverna, där hon berömmar dem för det minsta lilla.

Förstärkningar som ”bra där!, gör så! Du du du.. Jättebra!”. Istället för att hela tiden bara gnälla typ ”nej lägg av!” försöker jag berömma dem vid minsta lilla bra. Att man alltid är där!. Även dem som oftast betar sig lite märkligt. Så fort de gör någonting bra att man ger dem uppskattning för det direkt, för då vänder de vidare och kör på det.

När det kommer till att arbeta med genus menar lärare B att det viktigaste är att man ska vara rättvis mot alla oavsett kön. ”Ska de få en regel ska de andra få samma regel” menar hon. För att motverka de traditionella könsrollerna säger B ”att försöka lyfta de som är svaga och försöka släcka ut dem som är lite för starka. Det personen gör för lite av ska de göra mer av och träna på att ta för sig”. Lärare B tror dessutom att det finns lika många killar som tjejer som inte gillar idrott. Hon tycker att det är svårt att se en skillnad mellan pojkar och flickor inom idrotten, eftersom hon själv kommer ifrån elitidrotten där alla hade samma motivation och målsättning. För att leva upp till läroplanens krav säger hon att:

Med tjejerna försöker jag förstärka dem och liksom tuffa till sig och inte bara i skolvärlden utan övrigt i samhället. Vi har ju något som heter mentorstid också. Då kör jag också ganska mycket övningar att de ska ha något mål som de vill göra.

Hon förklarar att de brukar prata om dessa mål som eleverna har och reflektera kring dem. Viktigt för lärare B är att eleverna ska kunna reflektera själva för att nå framåt.

Lärare B berättar att hon ofta tänker på genus men hon anser att det är svårt. Hon berättar om en händelse som hände i skolan för ett tag sedan då skolan hade en fotbollsturnering där eleverna fick möta lärarna. Tjejerna började spela och lärarna hade kommit överens om att varje match skulle vara i 15 minuter. När dessa 15 minuter var över var det dags för pojkarna att spela sin match. Då blev det helt annorlunda, domare skulle sättas in och de drog ut på tiden och helt plötsligt blev det två halvlek. När 15 minuter hade gått skulle killarna bara vila och spela ytterligare 15 minuter och då reagerade lärare B starkt! Hon berättar att hon blev helt tokig och kände att då måste tjejerna också få spela en till halvlek så att det blir rättvist! Det är sådant man måste passa sig för här på denna skola menar lärare B. Hon tycker att det är ganska dåligt med genus på denna skola genom att säga:

Man försöker hela tiden stötta kvinnorna på något sätt eller eleverna här överhuvudtaget gentemot de äldre lärarna. För ibland är det så att äldre lärare talar om för mycket hur eleverna ska bete sig, klä sig och sådana där grejer. Egentligen har de inte med det att göra utan alla är individer och gör som de vill. Man ska få ha vilka kläder man vill, lyssna på vilken musik man vill, så sådana grejer. Det där är man hela tiden väldigt alert och kolla av liksom, nästan mer att man är på elevernas sida kontra med eh... äldre muslimer som jobbar här.

För att lärare ska bli mer genusmedvetna tror hon att det måste vara en stående punkt på mötena. Dessutom vore det bra enligt B att man har någon form av informationsgrupp som kommer till skolan och berättar och har workshops med praktiska övningar.

5.2.2 Observation

Beskrivning av lektionerna

Hos lärare B observerade jag två lektioner med samma lektionsinnehåll. Läraren undervisar endast flickorna på skolan och flickorna som jag observerade gick i åk 2-3. Lektionen var inomhus i skolans idrottssal.

Under lektionen lekte de leken ”Harry Potter” som är en form av bollek, där läraren delade in klassen i två lag. Dessa ska försöka bränna ut varandra genom att kasta bollen antingen på motståndarna eller på deras koner på andra sidan.

Instruktioner från läraren

När läraren gick igenom instruktionerna för hur leken skulle spelas gjorde hon det tydligt. Med tydligt menar jag att hon gick igenom reglerna väldigt utförligt och repeterade det hon har sagt. Hon sa dessutom till flickorna att det var viktigt att de lyssnade noga på henne eftersom hon skulle berätta för dem tydligt hur leken gick till. När hon hade gjort detta gav läraren en liten sammanfattning av hela leken och sedan fick flickorna ställa frågor. Flickorna hade många frågor angående leken och frågorna till läraren besvarades genom att hon först återberättade frågan så att alla hörde och sedan gav hon ett svar. När läraren delade in flickorna tog hon varannan flicka till den andra sidan.

Anvisningar och uppmuntrningar från läraren

Under lekens gång stod läraren som en domare och kollade på. Vissa av tjejerna började bråka om bollen och då sa läraren till dem att sluta. Vanligt förekommande ord under båda lektioner var ”oj!”, ”BRA!”, ”sitt ner!”, ”bra jobbat!”.

Vid ett tillfälle ramlade en tjej och fick ont, läraren märkte detta men avvaktade med att gripa in. Efter ett tag ställde tjejen sig upp och var återigen med i leken. Kort därefter skadades en till tjej, och hon började gråta. Läraren såg detta men gick inte fram utan sa ”upp!” till henne och visade med handen att hon skulle ställa sig upp. När flickan inte gjorde detta gick läraren fram till henne och bad hennes kompisar hjälpa henne av plan. Läraren fortsatte med att kolla på hur spelet spelades och berömde hela tiden eleverna när de gjorde mål eller någonting bra.

5.3 Lärare C

5.3.1 Intervju

Lärare C är 21 år och är inte utbildad lärare utan har gått på ett idrottsgymnasium där han fick läsa om hur barn fungerar och hur man ska bete sig om man håller i en idrottslektion. ”Gymnasiet var väldigt förberedande för att plugga vidare till idrottslärare” säger C, men att studera vidare känner han inte för att göra. Under sin gymnasietid har lärare C tagit del av genusundervisning, men han upplevde att kursen inte var så inriktad på det, eftersom det var mycket han redan visste om. Han har endast arbetat på denna skola i två månader, så skolan har inte gett någon utbildning kring genus, och han vet inte om de kommer att göra det heller. Lärare C valde denna skola eftersom den lät intressant på grund av att den var en friskola med inte allt för många elever. Han kände till att detta var en friskola när han sökte och han visste att det kunde bli en skillnad jämfört med vanliga etniskt svenska klasser berättar han. Han förklarar skillnaden genom att säga att dessa elever tycker nästan att det blir för roligt och på så sätt kan det leda till mycket tjafs. Skillnaden som lärare C pratar om tror han beror på att dessa elever inte har haft idrott så mycket samt att nästan alla av eleverna har en mer vinnarmentalitet, vilket skiljer dem från andra klasser, som han har haft. Dessa elever vill synas, höras och vara bäst, vilket etniskt svenska elever också vill, men absolut inte i samma grad påpekar C.

Planeringen av lektionen gör lärare C genom att först och främst kolla på vilken årskurs det är. För de yngre eleverna kör han så mycket lekar som möjligt, med så lite regler som det går. Det ska vara enkelt och mycket rörelse för dem förklarar han. Vilka aktiviteter som förekommer mest under C:s lektioner vet han inte riktigt, men han berättar att de bästa aktiviteterna är med boll, vilket inte betyder att det är fotboll utan andra övningar och lekar där man kan använda bollen också. Han anser att bollen är ett mångfasetterat redskap, som man kan använda sig av i många olika aktiviteter. Han förklarar att fotboll är något han aldrig har spelat med barnen och det kommer aldrig att hända, eftersom det blir så mycket tjafs och bråk.

Eftersom C har samundervisning vill jag veta vad han har för åsikter om särundervisningen där man undervisar flickor och pojkar för sig. C säger:

Att ha särundervisning är en grym idé! För då slipper man ungarnas eh.. ogillande mot varandra. Övningar som inte blir så bra kan bero på att de klarar inte av att vara med varandra. Det blir så mycket tjafs typ hon gör så hon gör så, vi vill inte vara med dem.

Han menar dock att skulle man ha särundervisning måste man kunna göra det på ett bra sätt där ingen tar illa vid sig. Den enda nackdelen för C är att det måste finnas tid och salar som gör det möjligt för att ha särundervisning, eftersom klassen egentligen blir två klasser när man delar upp dem menar han.

Det viktigaste för att vara en bra lärare är enligt C att man ska vara bestämd och säker för annars blir eleverna osäkra. Sedan finns det mycket annat som C tycker är viktigt, som att förklara så att alla förstår och att vara rättvis mot alla. För att göra eleverna mer delaktiga under lektionen försöker C att ha så mycket lekar/övningar där man inte står stilla och väntar på sin tur. ”Alla ska kunna röra på sig hela tiden” menar C och det prioriterar han mest när han har lektion. Han fortsätter:

Prioritet två tycker jag är att ha kul på rätt sätt! Svårt att förklara men idrotten ska samtidigt vara en lek samtidigt som du ska klara av och förbättra dig i olika moment Klarar man inte av grejerna ska man kunna se en utveckling istället, samtidigt som det är kul ska du lära dig och utvecklas.

När C arbetar med genus brukar han oftast tänka på att de som är duktigare i ämnet inte alltid behöver vara först. Samma sak gäller när man delar in eleverna i lag, då kan man börja med de svaga eleverna menar C. Han menar att man kan ta de som har lite problem inom ämnet och be dem vara lagkapten eller fråga om de kan visa hur en övning går till. På så sätt tror han att man får dem att bli mer delaktiga i lektionen när man låter dem känna sig viktiga och duktiga. C tycker att det finns klara skillnader mellan pojkar och flickor under hans lektioner. Detta uttrycker han genom att säga:

De flesta killarna tycker jag kan hantera sin kropp på ett bättre sätt än vad tjejer kan. Bättre motorik... Springa och ha kontroll över kroppen, balansen. Tjejerna har inte den förmågan att ta för sig lika mycket medan killarna vill synas och höras och på så sätt drar sig tjejerna lättare undan.

Enligt C så blir det automatiskt så att tjejerna drar sig undan när de känner att de inte kommer att klara av en viss aktivitet och att killarna är bättre på en sak. ”Det är nu man ser skillnaden och det är nu skillnaden är” menar han när han pratar om de yngre elevernas motorik. Lärare C märker dessutom av att när det kommer till att bestämma över lektionen så är det oftast killarna som vill bestämma. Det får de emellertid, men ska pojkarna bestämma så är det i lika hög grad tjejerna som ska göra det, säger han. ”Skulle det bli så att killarna fick bestämma så skulle det bli ännu mera fel!”, enligt C.

Lärare C förklarar för mig att han brukar tänka på genus under sina lektioner men tycker att det är svårt när man har en klass på 14 elever och fyra av dem är tjejer. Oftast så brukar tjejerna inte vilja vara med killarna och frågar då om de inte kan få en egen boll. Genom att de får en egen boll ”vet de om att de i alla fall kommer att få röra bollen någon gång!” säger han. C brukar dessutom dela in så att tjejerna hamnar i en grupp och killarna i en annan, där de får köra olika övningar och sedan byta med varandra.

När jag frågar honom om läroplanens krav så säger han ”just på denna skola så är det inte riktigt fullt ut att man följer den. Men jag vet ju vad man kan lägga fokus på. Bara för att man inte följer läroplanen så betyder det inte att man bara kör det här roliga hela tiden som fotboll”.

För att lärare ska bli mer genusmedvetna tror C att det vore bra om någon informationsgrupp kommer och informerar samt går igenom hur man ska gå tillväga för att bli mer genusmedveten i sin undervisning. Han menar att de flesta som är någorlunda smarta ser att det finns en skillnad mellan tjejer och killar, då borde det finnas en strategi över hur lärare ska gå tillväga för att behandla alla lika. Därför anser C att det vore en bra idé om man kunde gå på någon kurs.

5.3.2 Observation

Beskrivning av lektionerna

Jag observerade lärare C under två lektioner där klasserna var en åk 2 och en åk 3.

Under den första lektionen jag observerade förekom tre olika aktiviteter. Den första aktiviteten var bolleken ”doppboll” där eleverna delas in i två lag. Leken påminner om handboll. Innan man passar iväg bollen med händerna till en lagkamrat ska man doppa bollen i golvet och sedan passa. Den andra aktiviteten var leken ”killerboll” som också är en form av bollek, där alla elever sprider ut sig inom ett visst område. Läraren delar inte in dem i lag utan delar in dem i par. Läraren kastar sedan in en mjuk boll in i området och det gäller att man samarbetar med varandra och slå ut de andra paren. Den tredje och sista aktiviteten under lektionen gick ut på att eleverna skulle leka leken ”svanskull”. Denna lek är en självständig lek där det är alla mot alla. Eleverna får varsin ”svans” som man hänger längst bak synligt i byxlinningen. Spelet går ut på att man ska försöka rycka loss andras svansar. Vinnaren blir då den som har flest svansar när läraren blåser av.

Vid den andra lektionen delades salen till ungefär en tredjedel av hela salen. Det blev väldigt lite utrymme då en annan skola skulle ha idrottslektion samtidigt. Klassen som jag observerade bestod av 12 elever där två av dem var flickor. I likhet med den första lektionen så förekom tre aktiviteter men inte samma. Den första aktiviteten var en bollek som gick ut på att man var i två lag. Dessa lag ska göra mål i varsitt utsatt mål genom att passa varandra. Nästa aktivitet som lektes var leken ”Killerboll” som jag beskrev ovan. Under de sista minuterna lekte de stafett med en basketboll och en vanlig handboll, där eleverna skulle dribbla med bollen runt en kon och sedan tillbaka.

Instruktioner från läraren

Instruktionerna från lärare C var inte så beskrivande då eleverna kände till aktiviteterna redan från innan. Han gjorde istället en snabb sammanfattning av reglerna för varje aktivitet. Till skillnad från de andra lärarna som bara förklarade instruktionerna visade C med hela kroppen hur vissa aktiviteter skulle gå till. När eleverna skulle spela leken ”Killerboll” tog läraren fram två bollar (en röd och en blå). Där visade han upp den blåa bollen och frågade vems boll detta skulle bli, eleverna svarade då ”killarnas”. Tjejerna fick då endast ta den röda bollen och bränna ut motståndarna och killarna fick ha den blåa. Att killarna och tjejerna fick olika bollar under samma aktivitet förekom dessutom vid aktiviteten ”doppboll”. Liknande händelse hände i klassen som endast hade två tjejer. Läraren förklarade för dem att egentligen skulle de ha haft en egen boll men eftersom de är så få så fick de ha samma som killarna.

När lärare C delade in eleverna så hamnade oftast tjejerna i samma lag, förutom den gången då det var stafett och lärare C valde att splittra på tjejerna. Tjejerna blev genast lite sura men det var bara att följa lärarens instruktioner sa han.

Anvisningar och uppmuntringar från läraren

Vid ett tillfälle innan ena lektionen hade börjat satt de flesta av eleverna på bänken och väntade. Det fattades några tjejer som var kvar i omklädningsrummet. Läraren C frågade vilka som fattades och eleverna berättade att det var två tjejer kvar i omklädningsrummet. Skämtsamt sa C till eleverna att det var typiskt av tjejer att ta sån tid.

Under aktiviteten ”svanskull” blev en kille av med sin svans på en gång och lärare C lät förvånad över att killen hade tappat sin svans så fort.

Vid den ena lektionen blev killarna genast glada när de såg att läraren ställde fram mål. De trodde att de skulle få spela fotboll. Killarna skrek ”Ja! Fotboll!”, medan en tjej i klassen blev upprörd och svarade ”Neej! Jag vill inte spela fotboll!”. Läraren hörde detta och sa högt så att alla hörde att det absolut inte skulle bli fotboll. Jag märkte dessutom av tjejernas negativa inställning kring stafetten då ena tjejen förklarade för läraren att tjejerna inte skulle kunna klara av det. Då kommenterade läraren C att de visst skulle klara av det och att de fick försöka sitt allra bästa, vilket tjejerna gjorde sen. När det var tjejernas tur att springa skrek C ”Bra tjejer!!”.

Ord som var vanligt förekommande under läraren C:s lektioner var ”Bra jobbat”, ”Passa”, ”det går för sakta, kom igen nu!”, ”kör, kör kör!”. Dessa ord använde han för alla under lektionen, tjejerna och killarna fick oftast samma tillsägelser. Det förekom dock att killarna oftast var en aning pratiga och då kunde C skrika att de skulle vara tysta.

6. Analys

I denna analysdel använder jag mig av ett socialkonstruktivistiskt tankesätt där kunskap skapas i integration mellan olika individer (Thomassen 2007: 205ff). Vi människor skapar genus och könsroller i interaktionen med varandra, vilket mina teoretiska begrepp visar. Därför har jag valt att fokusera på samspelet mellan lärarna och eleverna i mina observationer och även deras utsagor berörande mina frågeställningar.

Jag väljer att besvara mina frågeställningar var för sig. Under varje frågeställning analyserar och jämför jag lärarna med varandra. Detta gör jag på grund av att det blir en klarhet över vad jag har kommit fram till i min analys.

6.1 Hur förhåller sig idrottsläraren till könsroller i en religiös friskola?

Både lärare A och B har en högskoleutbildning där de fick ta del av genusundervisning, till skillnad från dem har lärare C inte en högskoleutbildning men har tagit del av det under sin gymnasietid. Under mina observationer har jag lagt märke till att alla tre lärare använder sig av särundervisning där flickor och pojkar är uppdelade. Lärare A och B arbetar på en muslimsk skola där det är särundervisning på grund av den religiösa tradition skolan utgår från och inriktar sig på. Medan lärare C arbetar med samundervisning, men gör så att det blir särundervisning medvetet eftersom han anser att det gynnar alla elever. Lärare A påpekade för mig att om han hade haft samundervisning tycker han att det viktigaste skulle då vara att dela upp gruppen efter kunskap och kompetens och inte efter kön. Detta är en stor skillnad från hur lärare C resonerar kring uppdelningen av klassen. Jag upplevde att C endast ser fördelar med särundervisning, eftersom då slipper man ”elevernas ogillande mot varandra” som han uttryckte sig. Han berättar även för mig att han brukar dela in tjejerna i en grupp och killarna i en annan, samt att tjejerna oftast brukar få en egen boll för ”då vet de om att de i alla fall kommer att få röra bollen någon gång!”. Att tjejerna och killarna blev uppdelade såg jag under mina observationer hos

lärare C, då tjejerna oftast fick vara med varandra och där de endast fick röra den röda bollen. Därmed blev det så att flickorna spelade för sig och pojkarna för sig fast på samma spelplan. Däremot tolkar jag det som att lärare A menar att det är en brist hos läraren när denne delar upp dem efter kön. Han sa ”Där tror jag många lärare brister, där de tycker att det blir lättare att ha tjejer på en sida och killar på en annan”. Men är detta en brist hos lärare C eller gör han detta för flickornas skull? Tittar man utifrån Barbro Carlis aspekter anser hon att samundervisningens framkomst blev en förlust för flickorna eftersom villkoren för pojkarna och flickorna inte var samma. Idrotten är en manlig arena och de är därför inte så konstigt att den manliga normen dominerar menar hon (Carli 1995: 26ff). Jag upplever att det ligger en medvetenhet hos lärare C om att män dominerar inom idrotten, då han säger och ger flickorna en egen boll under aktiviteten. Genom att göra det uppfattar jag det som att C vet att flickorna aldrig kommer att få röra bollen, om dem inte får en egen boll, eftersom killarna är de som dominerar i undervisningen. Men detta kan dessutom ses utifrån lärare As synvinkel, när lärare C uttrycker att man slipper elevernas ogillande mot varandra när man har särundervisning. Genom att han uttrycker sig så, kan man undra om det ligger en lathet hos lärare C eftersom han inte vill hantera elevernas negativa inställning mot varandra. Eller kan det bero på att han ser särundervisning som en lösning för lika villkor mellan flickor och pojkar under lektionen?

När lärare A delade in klassen i lag upplevde jag att han valde efter kunskap och kompetens som han uttryckte sig, medans lärare B tog varannan tjej. Till skillnad från lärare C så hade både A och B svårare att se några fördelar med särundervisning. Lärare A tycker att den sociala dimensionen försvinner genom särundervisning och detta liknar det svar jag fick av lärare B. Hon upplever att flickorna och pojkarna inte är vana med att vara med varandra när de ska ha friluftsdagar, eftersom det blir en så stor sak av det hela. En fördel med särundervisning är enligt B att flickorna kommer fram i sin roll ganska fort och att de dessutom inte behöver hävda sig lika mycket ifall de var blandade flickor och pojkar. När lärare B uttrycker sig att flickorna inte ”behöver hävda sig så stort som de kanske måste med en killgrupp” uppfattar jag det som att lärare B menar att tjejerna kommer att behöva kämpa mer för sin roll i en blandad undervisning eftersom killarna lättare tar över vissa roller. Detta kan förstås utifrån den hierarki som finns i könsmaktsystemet/genussystemet som Elvin-Nowak, Thomsson och Hirdman talar om där mannen är normen. Inom hierarkin kommer kvinnorna i andra hand där de ska försöka eftersträva mannen, eftersom att vara en man anses som mer normalt i samhället (Elvin-Nowak & Thomsson 2003: 36ff). Genom att ha särundervisning säger lärare B att även om det finns denna hierarki bland tjejerna också, blir det inte lika stort som om de skulle ha samundervisning med pojkarna.

Lärare C anser att det finns klara skillnader mellan pojkar och flickor inom ämnet idrott och hälsa. Han menar att de flesta pojkar som han har undervisat har bättre motorik. De har kontroll över sin kropp och kan hantera den på ett bättre sätt än vad flickorna kan. C menar att denna skillnad syns nu när eleverna är små. Han syftar på elevernas balans och hur de springer, men skulle han uppleva samma skillnad om aktiviteter som gymnastik och dans förekommer mer under hans lektioner? Enligt C har flickorna inte förmågan att ta för sig lika mycket som pojkarna gör och på så sätt drar de sig automatiskt undan. Kan detta bero på att flickorna har fått lära sig av omgivningen vilken roll de ska ha? Tittar man utifrån könsrollsbegreppet lär sig barnen vad som är rätt och fel när de försöker efterlikna respektive kön (Thomsson & Elvin-Nowak 2003: 103ff). Därför har flickorna kanske lärt sig sen tidigare att de inte ska ta för sig lika mycket som pojkarna gör. Lärare A märker också av dessa skillnader men på ett annat sätt, där han tycker att tjejerna oftast är bättre på att förstå ämnets syfte och ta instruktioner. Han anser att det är flickorna som är bättre på idrotten än vad killarna är, speciellt vid aktiviteter som orientering, friluftsliv etc.

Lärare A förklarade för mig att han inte tänker kring genus så ofta under sina lektioner, eftersom han anser att det är svårt att göra det när han endast har pojkarna. Det är mer vid frilufsdagarna då eleverna har samundervisning som han funderar kring det. Genom detta svar tolkar jag det som att han endast tror att genus skapas då det finns en interaktion mellan de olika könen och inte när könen är segregerade. Manlighet och kvinnlighet är något som skapas i alla sociala relationer. Det är vi människor som skapar oss själva som maskulina eller feminina menar Conell (Conell 2009: 19ff). I likhet med Conell menar Thomsson att kön är något som görs helt omedvetet men väldigt aktivt i olika handlingar (Elvin-Nowak & Thomsson 2003: 15ff). Även i läroplanen står det att det är sättet som vi vuxna möter, bedömer och kravet vi ställer på eleverna, bidrar till deras uppfattningar om manligt och kvinnligt (Lgr-11 2011). I dessa teorier är kön något som görs i alla situationer oavsett om det är en integrering eller segregering av könen. Därför tolkar jag det som att lärare A har ett förhållningssätt där han menar att manligt och kvinnligt endast skapas när båda könen är i relation med varandra.

För att motverka de traditionella könsrollerna försöker lärare B ”lyfta dem som är svaga och de som är lite för starka försöka släcka ut”. Hennes svar kan förstås i relation till mina observationer där många av flickorna slog sig och började gråta. B gick inte fram och tröstade dem på direkten utan avtog och visade med handen att de skulle ställa sig upp igen. Med en sådan gestikulering som lärare B gjorde kan ses som ett medvetet försök för att tuffa till tjejerna, eftersom hon inte gick fram och tröstade dem på direkten. Lärare B försöker följa läroplanen genom att just tuffa till flickorna på lektionerna och även under mentorstiden. Där får flickorna prata om de mål de har och försöka reflektera och tänka själva hur

de ska nå de målen. Jämför man med lärare A tänker lärare B mycket mer på genus. Men hon upplever att skolan inte riktigt tänker på genus vid till exempel fotbollsturneringen där hon var tvungen att säga ifrån. B känner dessutom att man måste stötta eleverna och de kvinnliga lärarna gentemot de äldre muslimerna som arbetar på skolan, eftersom de kan ha lite för mycket att säga till om, när det kommer till hur de vill att en tjej ska vara.

Lärare C berättar för mig att han inte följer läroplanen fullständigt och detta märkte jag av under mina observationer på sättet han talade till flickorna och pojkarna. Ibland kunde han ge en bild över hur flickor och pojkar ska vara till exempel vid en händelse där flickorna var försenade, då uttryckte han att det var typiskt tjejer att alltid vara sist kvar i omklädningsrummet. Även under leken "Svanskull" där ena pojken blev av med sin svans på direkten tolkar jag det som att C lät väldigt förvånad över att pojken tappade sin svans så fort. Läraren C upprätthåller här de traditionella könsrollerna genom att säga vad som han tycker är typiskt för en pojke och en flicka. Könsroller som Elvin-Nowak och Thomsson skriver om är när man uppmuntrar pojkar och flickor till att tillhöra ett visst kön. När man som vuxen gör detta, är det då barnen ser och lär sig vad som är rätt och fel för sitt kön (Elvin-Nowak & Thomsson 2003: 103ff). Man kan fråga sig om lärare C hade uttryckt sig likadant om en tjej hade blivit av med sin svans lika fort eller om det var två killar som var försenade? Genom sitt tal med eleverna gör lärare C att flickor och pojkar uppfattas som olika för varandra. C talar om för mig att han inte följer läroplanen fullt ut men att han vet vad han ska lägga fokus på. Här märks det tydligt, att motverka de traditionella könsrollerna, inte är något han lägger fokus på och på så vis uppfyller han inte läroplanens krav.

Lärare A säger att han försöker följa läroplanens krav genom att tänka på hur pojkarna uttrycker sig till varandra. Han anser att det kan vara många fotbollstränare som använder uttrycket som "spelar som en kärring", och på så sätt förstärks könsrollerna. Läraren måste då gå in och säga ifrån om det förekommer uttryck som gör att könsroller förstärks menar han. Trots att lärare A berättar för mig att läroplanens krav är väldigt viktiga för honom, såg jag liknande händelser under observationer vid hans pass som jag gjorde hos C. Jag märkte att lärare A omedvetet talade till pojkarna på ett sådant sätt där han försökte motivera dem till att vara mer aktiva under lektionen. Sättet han talade till dem på gjorde så att rollen för hur han anser att pojkar ska vara kom fram. Ett exempel är när pojkarna inte orkade springa mer, då frågade A vad det var för tråkiga pojkar de hade på lektionen. Dessutom visade och sa lärare A hur imponerad han blev över vilka idrottskillar de hade, när vissa av killarna valde att springa ett varv till. Lärare A visar då en åtskillnad för vad som är mer eftersträvat för killarna. Denna åtskillnad som jag tolkar, är att pojkar ska orka springa för att läraren ska bli imponerad och dessutom inte tycka att de är tråkiga. Med detta exempel anser jag att lärare A gör det medvetet för att motivera dem till att vara

aktiva under lektionen, men att han omedvetet stärker könsroller. Jag tolkar det som att hans syfte var att få igång eleverna, men att detta medförde en omedvetenhet att könsroller förstärks genom hans sätt att tala. Denna omedvetenhet som lärare A har kan förstås utifrån det Kajsa Wahlström skrev om, att fastän hennes kollegor försökte förhålla sig till pojkar och flickor likadant så bidrog de omedvetet till att de inte gjorde det. Det som Wahlström menar är att det är vi vuxna som bidrar till att bevara dessa diskriminerande mönster varje gång vi förhåller oss till pojkar och flickor på ett speciellt sätt (Wahlström 2004: 33ff). Sedan kan man fundera över om A hade uttryckt sig på ett liknande sätt till flickorna genom att kalla dem för idrottstjejer när de orkar springa ett varv till eller för tråkiga när de inte orkar göra det.

6.2 Hur tänker lärarna kring genus när de planerar sina idrottslektioner?

Jag utgår ifrån min empiri att lärarna A och C inte tänker kring genus när de planerar lektionens innehåll eftersom de inte nämner det vid intervjuerna. Både lärare A och B går efter de kursplaner som finns medan lärare C förklarar att skolan inte följer läroplanen helt och hållet, men att han vet vad han ska lägga fokus på under sina lektioner. Lärare A tänker mycket på gruppens dagsform, förmåga och kapacitet, medans B tänker på motorik och lekar med de yngre eleverna. Med likhet av vad lärare B tänker på vid planering kan man se hos C där han använder mycket lekar med eleverna. Till skillnad från lärare A och C nämner lärare B att när A och B sitter ner och planerar lektioner tillsammans brukar de tänka på att det ska bli lika för både tjejerna och killarna. Dock upplever jag att lärare B inte direkt tänker på genus under sin egen planering, utan mest på motoriken för barnen. Att det ska bli lika för både tjejerna och killarna i den muslimska skolan upplevde jag inte under mina observationer då flickorna fick vara inomhus och killarna utomhus. Aktiviteterna som flickorna och pojkarna hade var inte likadana, men jag fick fram via ett informellt samtal av lärare B att det pojkarna fick göra under den veckan hade flickorna redan gjort och det var därför de var inomhus. Lärare C tänker mest på att eleverna ska kunna röra på sig och att det ska vara roligt. Han har mer lekar för de yngre eleverna vilket jag märkte under mina iakttagelser. Lärare A berättar att de aktiviteter som förekommer mest under hans lektioner är de som blir en lära för livet vilket jag såg då han hade tipsrundan om allemansrätten med pojkarna. Jämfört med lärare A såg jag att lärare B och C har väldigt mycket lekar och rörelser där eleverna får förbättra sin motorik. Men vad är då en lära för livet? Är inte alla aktiviteter en lära för livet? Tar vi exempelvis en lagsport som fotboll eller en lek som ”Harry Potter” lär sig eleverna att samarbeta, ta hänsyn och visa respekt för varandra. Är inte dessa faktorer viktiga att lära sig i livet?

Lärare B värdesätter att se sina elever kämpa under hennes lektioner samt när de märker att de klarar av vissa saker medan lärare A värdesätter kamratskapen i gruppen. Hos lärare C upplever jag att han värdesätter att eleverna ska få röra på sig där ingen står stilla under hans lektioner och de ska ha roligt.

6.3 Får flickorna eller pojkarna mest uppmärksamhet av idrottsläraren under lektionen, och i så fall hur får de det?

Två saker som alla tre pedagoger hade gemensamt var att de oftast var domaren under idrottslektionen, där de stod och tittade så att allting gick rätt till. Jag märkte dessutom att de oftast stod på ett och samma ställe och gav korta anmärkningar som exempelvis vems boll det var, att de skulle byta målvakt, springa fortare och passa bollen vidare. Jag upplevde via mina observationer att flickorna i högre grad fick mer beröm av lärare B och C än vad pojkarna fick. Lärare A gav också beröm till pojkarna men det var mest då pojkarna hade gjort mål eller passat en bra passning. Under lärare Cs lektioner fick flickorna mer uppmärksamhet av läraren än vad pojkarna fick. Eftersom pojkarna oftast var betydligt fler än vad flickorna var i klassen så var det oftast så att tjejerna fick hamna i samma lag. Men detta var inte den främsta anledningen till att de fick vara i samma lag. Utan lärare C förklarade för mig att tjejerna oftast brukar ha en negativ inställning till att vara med pojkarna och därför får de vara i samma lag. Under aktiviteten stafett märkte jag tydligt av hur flickorna fick mer uppmärksamhet än pojkarna genom att läraren endast berömde dem när de sprang och sa "Bra jobbat tjejer!". Vid denna aktivitet var det endast tjejerna som fick beröm och jag tolkar det som att C ville bevisa för flickorna att de klarade av denna aktivitet som de innan var så osäkra på. Denna negativa inställning som flickorna hade kan ses utifrån Hirdman som säger att det är genom våra föreställningar som vi skapar olikheter mellan könen (Hirdman 2001: 11). Flickorna upplevde att det fanns en olikhet mellan dem och pojkarna, där de kände att de inte skulle kunna klara av aktiviteten. Men genom denna observation upplever jag att lärare C försöker till viss del uppfylla läroplanens krav om att eleverna ska få experimentera och utveckla sitt kunnande oavsett vilket kön man tillhör (Lgr-11 2011). Han låter flickorna försöka fastän de har en negativ inställning till det i början. Genom att han sedan berättar för dem att det går bra uppfyller han kravet om att eleverna ska få utveckla sitt kunnande vilket flickorna gjorde då de märkte av att de klarade av att springa med bollen.

Eftersom lärare A och B arbetar med särundervisning var det mer komplicerat att se vem av flickorna och pojkarna som fick mer uppmärksamhet från läraren. Det jag noterade under mina observationer var sättet som lärarna gav instruktioner till eleverna. Vid lärare Bs lektioner gick hon tydligt igenom för flickorna vad de skulle göra och sedan gav hon en sammanfattning av det hon hade sagt. Efter det fick

flickorna ställa frågor, vilket de gjorde. Till skillnad från lärare B upplevde jag att lärare A gav en mer kortfattad instruktion över vad pojkarna skulle göra. Det var inte alls lika tydligt som det var på Bs lektioner men pojkarna förstod och sprang iväg. Beror det kanske på att uppgiften för killarna inte hade lika många regler som tjejernas aktivitet eller tror lärare B att tjejerna har svårt för att förstå och därför gör det så tydligt som möjligt? Hade lärare B gett en lika utförlig instruktion om hon hade undervisat pojkarna under den lektionen? A säger dessutom till pojkarna innan de springer iväg att det inte gäller att vara snabbast utan att ha alla rätt.

7. Slutsats & slutdiskussion

Syftet med mitt examensarbete var att undersöka hur idrottslärare arbetar med könsroller och genus i religiösa friskolor. Det jag har kommit fram till genom min analys är att lärarna i min undersökning förhåller sig på olika sätt när det kommer till könsroller. Jag upplever att samtliga lärare anser att det är svårt att arbeta med genus på ett aktivt sätt, vilket gör att detta är något som inte prioriteras under lektionen. Genom min analys har jag dessutom kommit fram till att lärarna till viss del följer läroplanens krav om att motverka könsroller, men att denna omedvetenhet kan medföra att könsrollerna förstärks. De delar således en medvetenhet om att de skulle kunna bli bättre. Samtliga lärare vill ha någon form av fortbildning eller praktiska övningar som man kan arbeta med, där de blir mer medvetna att arbeta med genus. Jag kan även säga utifrån min empiri att lärarna i min undersökning inte prioriterar genus under sin planering av lektionen. Dock nämner lärare B att de försöker göra så att lektionens innehåll blir lika för både flickorna och pojkarna.

Under min undersökning var det en aning komplicerat att se vem av flickorna och pojkarna som fick mer uppmärksamhet av lärarna i den muslimska skolan. Jag märkte att flickorna oftare fick mer beröm av både lärare B och C än vad pojkarna fick i läraren A och Cs lektioner. Däremot upplevde jag att under lärare Cs lektioner i den kristna friskolan att flickorna fick mer beröm av läraren och mer uppmärksamhet genom sättet han talade till dem.

Jag kan även se vissa skillnader och likheter jämfört med vad tidigare forskning har kommit fram till. I KIS projektet kom forskarna fram till att det kunde ske en uppdelning av flickorna och pojkarna under idrottslektionen. Detta såg även jag i min empiri då samtliga lärare hade en uppdelning av flickorna och pojkarna under lektionen. Lärarna delade upp flickorna och pojkarna medvetet i min undersökning, två

av dem på grund av den religiösa tradition skolan inriktar sig på samt en på grund av att han tycker att det blir till flickornas förtjänst. Dessutom såg forskarna i deras empiri att flickorna ofta kunde dras till varandra och detta såg även jag tydligt under mina iakttagelser hos lärare C. Flickorna i hans lektioner ville alltid vara med varandra, vilket de ofta fick. Skillnaden i min undersökning jämfört med KIS projektet är sättet hur lärare värdesätter sina lektioner. I min undersökning har jag kommit fram till att lärarna tänker olika kring vad som värdesätts, en tänkte på kamratskapen medan de andra två verkade tänka på att eleverna ska kämpa och ha roligt. En annan tydlig skillnad är att forskarna i KIS projektet såg att lärarens krav och förväntningar på vad eleverna ska klara av var olika för flickor och pojkar (Larsson, Fagrell & Redelius 2005: 20ff). Detta märkte inte jag av under mina observationer, ett exempel är när flickorna säger att de inte klarar av att springa med bollen under lärare Cs lektion. Då sa han till dem att de klarar av det och att de får försöka. Jag tolkar det som att läraren har samma krav på eleverna men att det är eleverna själva som inte har samma krav på sig.

I Karin Redelius (2002) avhandling kommer hon fram till att idrottsledarna oftast är män för pojkarna och på så sätt skapas det en förstärkande bild av att idrotten är en manlig arena, vilket medför att barnen lär sig vilket kön som "kan" idrotten bättre. Resultatet tyder dessutom på att idrottsledarna fostrar barnen till att ha en inställning där kvinnor kan men att män kan det bättre. I likhet med Redelius avhandling påpekar lärare A att han tror att barnens idrottsledare på fritiden kan göra så att könsroller förstärks genom sättet de uttrycker sig på för eleverna under match och träning.

Jag kan även koppla till Redelius artikel (2009) där hon hänvisar till Carli som påpekar att samundervisningens framkost blev en förlust för flickorna eftersom de nu var tvungna att gilla samt lära sig de manliga aktiviteterna. Aktiviteterna som förekommer under lektionen är inte könsneutrala menar Carli (Redelius 2009: 44). Detta såg även Friedman och Berglin i sin studie där ämnesinnehållet för pojkarna dominerades av bollsporter såsom fotboll, basket och innebandy. Till skillnad från dem kommer jag fram till att samtliga lärare i min studie använder sig av könsneutrala aktiviteter eftersom bollsporter som just fotboll inte är det som domineras i undervisningen. Berglin och Friedman upplevde dessutom att villkoren för flickorna och pojkarna var olika på grund av den religion och könstillhörighet som eleverna tillhörde, vilket jag inte upplevde under mina iakttagelser. I min studie hindrades inte flickorna till att medverka under lektionen på grund av de traditioner som religionen har, vilket Berglin och Friedman upplevde i deras undersökning (Friedman & Berglin 2007: 27ff). Jag anser att de religiösa traditionerna som skolorna inriktar sig på i min undersökning inte har en lika stor betydelse som de hade i deras uppsats. Utifrån min empiri anser jag att fastän det förekommer en isärhållning av könen i den muslimska friskolan, som delvis beror på religionens traditioner, så upplevde jag att flickorna och

pojkar hade samma villkor i idrott och hälsa. Jag märkte dessutom i min empiri att genom samundervisning så sker det även där en isärhållning av båda könen, vilket gör att jag tolkar det som att skolans religiösa inriktning inte är den enda faktorn till att pojkar och flickor undervisas för sig. Det finns även andra aspekter som ligger till grund för det, exempelvis lärarens förhållningssätt till genus och sina elever.

Genom mina teoretiska begrepp och min analys har jag kunnat besvara mina frågeställningar. Eftersom jag endast har utfört min undersökning i två olika religiösa friskolor i Stockholmsområdet kan jag inte dra slutsatsen att det ser ut såhär på alla religiösa friskolor i Sverige. Men att det åtminstone ser ut såhär med dessa lärare som är med i min undersökning. Genom teorierna och min analys har jag fått en större medvetenhet av hur det ser ut med genus under vardagliga situationer, i det här fallet idrottslektioner. Det är lätt att man omedvetet förhåller sig till pojkar och flickor olika, vilket bevisas i teorierna och i min studie. Teorierna har hjälpt mig att förstå att kön är något som skapas i sociala sammanhang. Denna kunskap kan jag ta med mig ut i arbetslivet för att bli mer medveten om mitt förhållningssätt till eleverna och att motverka könsroller.

8. Käll- och litteraturförteckning

8.1 Tryckta källor

Annerstedt, C (1991). Forskning om samundervisning. *Tidskrift i gymnastik & idrott*, 122(5), 26-27.

Carli, B (1995). Myt & verklighet. Könsperspektiv på ämnet idrott och hälsa. *Tidskrift i gymnastik och idrott*, 122(7), 26-35.

Connell, Raewyn (2009). *Om genus*. 2., utvidgade och omarb. uppl. Göteborg: Daidalos

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Styhre, Alexander (2007). *Organisering och intersektionalitet*. 1. uppl. Malmö: Liber

Hirdman, Yvonne (2001). *Genus: om det stabilas föränderliga former*. 1. uppl. Malmö: Liber

Kullberg, Birgitta (2004). *Etnografi i klassrummet*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Larsen, Ann Kristin (2009). *Metod helt enkelt: en introduktion till samhällsvetenskaplig metod*. 1. uppl. Malmö: Gleerup

Redelius, Karin (2009). *Genus och skolframgång i ämnet idrott och hälsa*. Svensk idrottsforskning. 2009(18):1, s. 42-44

Stukát, Staffan (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Thomassen, Magdalene (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion till vetenskapsfilosofi*. 1. uppl. Malmö: Gleerups utbildning

Wahlström, Kajsa (2004). *Flickor, pojkar och pedagoger: jämställdhetspedagogik i praktiken*. 2. uppl. Stockholm: Sveriges utbildningsradio (UR)

8.2 Elektroniska källor

Berglin, Pär & Freidman, Cecilia (2007) "Mjukisar, sjal och kofta": En kvalitativ studie av hur genus konstrueras och påverkar undervisningen inom ämnet idrott och hälsa på en muslimsk friskola. (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.diva-portal.org/smash/searchlist.jsf?searchId=1> > (2011-10-29).

Genussystem (senast uppdaterad 2011).(Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.jamstall.nu/verktygslada/modeller_1/genussystem_1 >. (2011- 10- 10).

Hirdman, Yvonne & Manns, Ulla (2011). Genus.(Elektronisk) I: *Nationalencyklopedin*.Tillgänglig: <<http://www.ne.se/>> (2011-10-15).

Johnson, Björn (2011). Konstruktionism. (Elektronisk) I: *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig: < <http://www.ne.se> > (2011-10-15)

Larsson, Håkan. Fagrell, Birgitta & Redelius, Karin (2005) *Kön idrott skola*. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.idrottsforum.org/articles/larsson/larsson_fagrell_redelius/larsson_fagrell_redelius051214.pdf>. (2011-10-15).

Larsson, Håkan (2003). *Idrottens genus*. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.idrottsforum.org/articles/larsson/larsson.html>>. (2011-10-15).

Redelius, Karin (2002). *Ledarna och barnidrotten: Idrottsledarnas syn på idrott, barn och fostran*.(Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.avhandlingar.se/avhandling/e95821180d/>>. (2011-10-16)

Skolverket (2011) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>> (2011-10-12)

Svensk författningssamling (2010) Skollag 2010:800 (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=2010:800>> . (2011-10-17).

Vetenskapsrådet (2002).(Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf>. (2011-11-05).

8.3 Otryckta källor

Intervju med lärare A. Utbildad idrottslärare, arbetar på den muslimska skolan. Ca: 30 min(2011-10-12)

Intervju med lärare B. Utbildad idrottslärare, arbetar på den muslimska skolan. Ca: 30 min(2011-10-19)

Intervju med lärare C. Har ej en formell utbildning, arbetar på den kristna skolan. Ca: 30min(2011-10-26)

9. Bilaga (Intervjuguide)

Lärarens bakgrund

- Namn
- Ålder
- Utbildad
- Tagit del av genus under utbildningen/jobbet
- Anställd (hur länge)
- Varför skolan

Att arbeta som idrottslärare

- Planering av lektionen
- Aktiviteter
- Värdesättning
- För- och nackdelar med särundervisning
- Delaktighet inom undervisningen (eleverna)
- Viktigt som lärare

Genus i undervisningen

- Viktigast med arbete kring genus
- Motverka traditionella könsroller
- Likheter/olikheter mellan flickor och pojkar
- Delaktighet att bestämma hos flickor och pojkar
- Leva upp till läroplanens krav
- Tänker på genus i arbetet
- Bli mer genusmedvetna